

RENÉ DESCARTES (LEIDEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (IN HET LEGER | GRAVE)
27 AUGUSTUS 1640
2506A

Antwoord op Huygens' brief van 14 augustus 1640 (2485).

Samenvatting: Descartes maakt enkele opmerkingen over Huygens' 'Orgelgebruyck'. Hij looft het taalgebruik en beschouwt het gebruik van het orgel als iets dat Huygens aan de Katholieke Kerk heeft ontleend.

Door Huygens op 1 september 1640 te Grave ontvangen en beantwoord op 8 oktober 1640 (Roth 1926, nr. 59, pp. 144-145 = Adam 3R, pp. 760-761).

Primaire bronnen: Paris, Bibl. Nat., Ms. Fr. Nouv. Acq. 23084, fols. 115-116: brief (dubbelvel, 20x30cm, ab | d; autograaf).

— *Lettres 3* (Descartes/Clerselier 1667), nr. 108, pp. 594-596: volledig, ongedateerd.

— *Epistolæ 3* (Descartes/Schooten 1683), nr. 99, pp. 391-392: Latijnse vertaling naar *Lettres 3*.

— *Brieven ... Derde deel* (Descartes/Glazemaker 1684), nr. 85, pp. 354-355: Nederlandse vertaling naar *Lettres 3*.

— *Brieven* (Descartes/Glazemaker 1692), dl. 3, nr. 85, pp. 244-245: herdruk van vorige.

Vroegere uitgaven: Cousin 9, pp. 118-120: volledig, naar Clerselier. Ongedateerd, geplaatst in 1643.

— Adam 3, nr. 203, pp. 157-159: volledig, naar Clerselier. Ongedateerd, geplaatst tussen brieven van 17 augustus en 30 augustus 1640.

— Worp 3, nr. 2509, p. 85: volledig, naar Clerselier. Ongedateerd, geplaatst tussen brieven van 28 augustus 1640.

— Roth 1926, nr. 58, pp. 141-144: volledig, naar brief.

— Adam&Milhaud 4, nr. 258, pp. 140-142: volledig.

— Adam 3R, pp. 757-760 = Roth 1926, pp. 141-144.

Naam: Justinianus.

Plaatsen: Frankrijk; Genève; Rome.

Titel: 'Orgelgebruyck'.

Glossarium: accord (accoord); instrument (muziekinstrument); orgues (orgel).

Glossarium Latijnse vertaling: harmonia (harmonie); instrumentum (muziekinstrument); organa (orgel).

Glossarium Nederlandse vertaling: overeenkoming (harmonie); speeltuig (instrument); orgel(en) (orgel).

Transcriptie

Aen Mynheer

Mynheer van Zuylichem, Ridder, Raed ende Secretaris van Sijn Hoocheyt,

in't Legher.

¹Monsieur,

Je suis bien glorieux de l'honneur qu'il vous a pleu me faire, en me permettant de voir vostre ²traité Flamend de l'usage des orgues, comme si j'estois fort sçavant en cete langue. Mais, quoyque l'ignorance en soit fatale à tous ceux de ma nation, je me persuade pourtant que l'idiome ne m'a pas empesché d'entendre le sens de vostre discours, dans lequel j'ay trouvé un ordre si clair et si bien suivi, qu'il m'a esté aysé de me passer de ce

1. Ontvangstnotitie door Huygens: '1 Septembris, Grave.'

2. Clerselier: <traité Flamend touchant l'usage des orgues>.

mélange de mots estrangers, qui n'y est point, et qui a coustume de me faciliter l'intelligence du Flamend des autres. Ce n'est pas toutefois à moy à parler du stile, et j'aurois mauvaise grace de l'entreprendre.

Mais pour vos raisons, je puis dire qu'elles sont si fortes et si bien choisies que vous persuadez entièrement au lecteur tout ce que vous avez tesmoigné vouloir prouver. Ce que j'avoue icy avec moins de scrupule à cause que je n'y ay rien remarqué qui ne s'accorde avec nostre Église; et pour les épithètes que vous nous donnez cependant en divers endroits, je ne croy pas que nous devons nous en offencer d'avantage qu'un serviteur s'offense quand sa maitresse l'appelle *schelme* pour se venger d'un baiser qu'il luy a pris, ou plustost pour couvrir la petite honte qu'elle a de luy avoir octroyé. Il est vray que ce baiser n'avance guères, et je voudrois qu'en nous disant de telles injures vous eussiez aussy bien déduit tous les points qui pourroient servir à rejoindre Genève avec Rome. Mais pour ce que l'orgue est instrument le plus propre de tous pour commencer de bons accords, permettez à mon zèle de dire icy *omen accipio* sur ce que vous l'avez choisi pour sujet.

En effet, si quelques | b | Indiens ont refusé de se rendre Chrestiens pour la crainte qu'ils avoient d'aller au Paradis des Espagnols, j'ay bien plus de raison de souhaiter que la religion me face espérer d'estre après cete vie avec ceux de ce païs, avec lesquels j'ay monstré par effect que j'aymois mieux vivre que mesme avec mes plus proches parens. Et pardonnez-moy si je me plains un peu de vous à ce propos, de ce que vous m'avez estimé *fera bestia* lorsque vous avez sçeu que j'avois dessein d'aller en France; car, si je m'en souviens, c'est ainsy que Justinien nomme ceux qui n'ont pas *animum redeundi*, et je me propose de ne faire qu'une course de 4 ou 5 mois. Je me plains aussy du sujet que vous dites avoir prévu de mon départ, car je ne suis pas, graces à Dieu, d'humeur si déraisonnable ny si tendre, et je sçay que les plus beaux cors ont tousjours une partie qui est sale; mais il me suffit de ne la point voir, ou bien d'en tirer sujet de raillerie si elle se monstre à moy par mégarde, et je n'ay jamais esté si desgousté que d'aymer ou estimer moins pour cela ce qui m'avoit semblé beau ou bon auparavant.

Au reste, Monsieur, en me plaignant de ce que vous m'avez jugé d'autre humeur que je suis, je ne laisse pas de me sentir très-obligé à la bienveillance qu'il vous plaist me tesmoigner par ce-cy mesme, et je vous supplie très-humblement de croire que je seray toute ma vie,

Monsieur,

vostre très-obeissant et très-passioné serviteur
Des Cartes.

De Leyde, le 27 d'Aoust 1640.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem, ridder, raad en secretaris van Zijne Hoogheid,

in het leger.

Mijnheer,

Ik ben zeer verguld met de eer die u mij heeft bewezen, door mij toe te staan uw nederlandstalige ³geschrift over het gebruik van het orgel in te zien, alsof ik zeer bedreven zou zijn in deze taal. Maar, ofschoon het gebrek aan kennis ervan onvermijdelijk is voor een ieder van mijn volk, verbeeld ik me evenwel dat het taalgebruik mij niet heeft verhinderd de strekking van uw verhandeling te doorgronden, waarin ik een opzet heb aangetroffen die zo duidelijk was en zo goed doorgezet, dat deze het mij vergemakkelijkte het te doen zonder de mengeling van vreemde woorden, die er niet is, en die voor mij gewoonlijk het Nederlands van andere

3. 'Orgelgebruyck.'

auteurs toegankelijker maakt. Het is in ieder geval niet aan mij om over de stijl te discussiëren, en het zou mij niet passen daarover te beginnen.

Wat nu uw redeneringen betreft: ik verzeker u dat deze zo gedegen en zo goed gekozen zijn, dat u de lezer geheel overtuigt van al hetgeen u hebt aangegeven te willen aantonen. Ik beken dit met des te minder scrupules, omdat ik daarin niets heb opgemerkt dat niet in overeenstemming is met [de leer van] onze [katholieke] kerk; en over wat u ons zo hier en daar toevoegt, moeten wij ons, geloof ik, niet meer druk maken dan een ⁴minnaar, die door zijn ⁵minnares ^Lschelm^L wordt genoemd, om zich te wreken voor een ⁶kus die hij haar heeft ontstolen, of meer om de kleine schande te bedekken die haar overkwam door hem die toe te staan. Het is waar dat deze kus nauwelijks gevolgen heeft, en ik zou willen dat u, nu u toch zulke smadelijke opmerkingen aan ons adres maakt, op even goede wijze alle punten zou hebben uitgewerkt die zouden kunnen dienen om Rome en Genève weer met elkaar te verenigen. Maar, aangezien het orgel van alle instrumenten het meest geschikt is om met zuivere akkoorden te beginnen, moet u mij toestaan daarop uit de grond van mijn hart te zeggen ^Ldat ik het als voorteken aanvaard^L dat u het orgel hebt gekozen als onderwerp.

Inderdaad, net zoals enkele Indianen hebben geweigerd zich tot het Christendom te bekeren uit angst dat zij naar het ⁷paradijs der Spanjaarden zouden gaan, heb ik nog veel meer reden om te wensen dat het geloof mij de hoop geeft na dit leven samen te zijn met de mensen uit dit land, met wie ik, naar ik daadwerkelijk heb getoond, liever heb samengeleefd dan zelfs met mijn meest nabije verwanten. En vergeeft u mij dat ik mij op dit punt een beetje beklaag over u, dat u mij zag als ⁸^Leen wild dier,^L toen u vernam dat ik van plan was naar Frankrijk af te reizen. Want, als ik het mij goed herinner heeft Justinianus diegenen die het ontbrak aan ^Lde behoefte om terug te keren^L zo genoemd, en ik stel mij voor alleen maar een reis daarheen te maken van vier à vijf maanden. Ik beklaag mij ook over het feit dat u heeft gezegd mijn vertrek te hebben voorzien, want mijn aard is, Gode zij dank, noch zo zonder rede, noch zo teerhartig. En ik weet dat zelfs de mooiste harten altijd een slecht plekje hebben. Maar het is mij voldoende dat niet te zien, of er de spot mee te drijven wanneer het zich door onoplettendheid aan mij toont, en niets heeft mij ooit meer tegengestaan dan datgene wat mij tevoren altijd mooi en goed scheen hierom minder lief te hebben of te achten.

Tenslotte, mijnheer, ben ik, hoewel ik me beklaag over het feit dat u mij een karakter heeft toegedacht dat ik helemaal niet heb, u toch niet minder verplicht voor de welwillendheid die u mij hiermee heeft willen tonen, en ik vraag u nederig te geloven dat ik altijd zal zijn,

mijnheer,

uw gehoorzame en toegewijde dienaar
René Descartes.

Leiden, 27 augustus 1640.

Latijnse vertaling
(naar Descartes/Schooten 1683)

Ad Dominum ***.

Vir Clarissime,

4. Huygens.

5. De katholieke kerk.

6. Het orgelspel.

7. Zie Adam 3, p. 158 (n. b).

8. Justinianus, *Institutiones*, II, 1, 14-15. Bedoeld in tegenstelling tot een huisdier, dat vanzelf steeds naar de woonplaats terugkeert, terwijl het wilde dier geen vaste woonplaats kent.

Insignem mihi in gloriam traho honorem illum quo me afficere dignatus es, communicando mihi tractatum tuum linguâ Hollandicâ conscriptum, in quo agis de usu organorum in Ecclesiis, perinde acsi valdè gnarus essem linguæ illius. Verum quamvis ejus ignoratio fatalis sit toti meæ nationi, persuasum tamen habeo, non obstitisse idioma, quominus sensum dissertationis suæ assecutus sim; inveni in eâ dispositionem adèd nitidam et bene ordinatam, ut facile mihi fuerit carere mixtura verborum peregrinorum, quorum nulla habet, quæque alias mihi intellectum aliorum scriptorum Hollandicorum facilitare solent. Cæterum meum non est de stylo judicare, neque id nisi perabsurdè conarer.

Verum quantum ad tuas rationes, affirmare ausim, esse eas adèd solidas et bene delectas, ut omnino persuadeas lectori quicquid probaturum te pollicitus eras. Quod hîc eò minori scrupulo fateor, quod in eo nihil offenderim, quod cum Ecclesiâ nostrâ non omninò conveniat. Et quantum ad epitheta, quæ pluribus in locis in nos confers, non arbitror debere nos ex iis majorem indignandi causam arripere, quam si amasia *nequam* appellaret amatorem suum, in ultionem osculi, quod ipsi extorsit, aut potius ad tegendum modicum quo erubuit pudorem, ob specie repugnantis permissum suavium. Fateor quidem parvæ illud osculum efficaciam esse, et vellem ut talibus nos injuriis insectando etiam deduxisses omnia puncta quæ facerent ad reuniendam Romæ Genevam. Cæterum cum organa sint instrumenta maxime propria ad incipiendam bonam harmoniam, permitte zelo meo, ut hîc dicam me *omen accipere* ex eo, quod illud pro subjecto delegeris.

Sanè si Indorum quidam noluerunt Christo nomen dare, metuentes ne in paradysum Hispanorum profecturi essent, multò mihi major causa est optandi, ut regressus ad nostram religionem me faciat post hanc vitam frui consortio hominum hujus regionis, quibus cum effectu testatus sum malle me vivere, quam cum hominibus mei natali soli. Et ignosces mihi, si paululum hac occasione de te conquerar, eo quod me credideris esse *feram bestiam*, quo tempore rescivisti me in Galliam iter destinasse, nam, nisi fallor, eo nomine Justinianus appellat eos qui non habent *animum redeundi*. Ego verò non nisis 4 aut 5 menses excurrere constitui. Conqueror etiam de causa, quam ais te itineris mei accepisse. Neque enim, Deo sit gratia, adèd ratione destitutus aut etiam tenellus sum. Non ignoro, pulcherrima corpora semper habere partem aliquam sordidam. Mihi autem sufficit eam non videre, aut etiam ridendi ex eâ ansam capere, si forsitan ex incuria se mihi aperiat. Neque unquam adèd fastidiosus fui, ut propterea minus æstimem amemve, quod mihi ante pulchrum bonumque visum fuit.

Cæterum conquerendo, Domine, quod me alio quam sum ingenio acceperis, hoc tamen non obstat, quominus tibi magnoperè devinctus sim pro tuâ benevolentiam, quam eo ipso tibi placuit mihi testificari. Tu me perpetuo mansurum crede, etc. Vale.

Nederlandse vertaling
(naar Descartes/Glazemaker 1684)⁹

Aan Mijnheer ***.

Mijnheer,

Ik ben hovaardig op d'eer, die 't u belieft heeft my aan te doen, met aan my toe te laten, u Nederlantsche verhandeling, het gebruik der orgelen in de Kerk aangaande, te zien, alsof ik zeer kundig in dese taal was. Maar hoewel d'onkunde daaraf aan alle de genen van mijn landaart nootschickelijk is, zo overreed ik my echter dat d'eigenschap my niet belet heeft de sin van u redenering te verstaan, in de welke ik sulck een klare en welvolgende ordening heb bevonden, dat ik lichtelijk de vermenging der uitheemsche woorden, die 'er niet in sijn, en die my gemenelijk het Nederlantsch der anderen gemakkelijker doen verstaan, heb kunnen derven. Maar van de stijl te spreken past niet aan my; en het zou my niet wel voegen dat ik dit aanving.

Wat u redenen betreft, ik mag zeggen dat zy zo krachtig, en zo wel uitgekosen zijn, dat gy den leser al 't geen, dat gy betuigt te willen bewijsen, gantschelijk overreed. Ik beken dit hier met minder beschroomheit, omdat ik' er niets in gemerkt heb, hetwelk hier niet met onse Kerk overeenkomt. Wat de bynamen aangaat,

9. De uitgave van 1692 laat een aantal spellingsvarianten zien.

die gy ondertusschen in verscheide plaatsen aan ons geeft, ik acht dat wy ons daarover niet meer moeten steuren, dan een minnaar sich steurt als zijn meesteres hem *schelme* noemt, om sich over een kus, die hy haar afgenomen heeft, te wreken, of eerder om de kleine schaamte te decken, die zy hierover heeft, dat zy het hem heeft toegelaten. Doch dese kus vordert weinig, en ik sou wel willen dat gy, ons dus uitscheldende, ook alle de stucken verhandelt had, die zouden kunnen dienen om Geneven weer met Romen te vereenigen. Maar dewijl d'orgel het bequaamste speeltuig is om goede over-|355|-eenkoomingen te beginnen, zo laat aan mijn yver toe dat ik hier zeg dat ik hieruit, dat gy dit tot uw onderwerp neemt, een goed voorteeken neme.

En zeker, indien enige Indianen geweigert hebben Christenen te worden, uit vrees van dat zy in 't Parady der Spanjaarden zouden komen, ik heb veel meer reden om te wenschen, |245| dat de wederkering tot onse Godsdienst my magh doen hopen, van met de genen van dit land, met de welken, gelijk ik warelijk getoont heb, ik liever wil leven, dan in mijn eigen, na dit leven te wezen. Vergeeft het my, zo ik my een weinig over u om deze reden beklaag, dat gy my een *wild beest* geacht hebt, toen gy verstond dat ik voorgenomen had naar Frankrijk te trecken, want indien ik wel onthouden heb, dus noemt Justi[ni]anus degenen, die niet menen weder te komen, en ik meen niet meer dan een tocht van vier of vijf maanden te doen. Ik klaag ook over d'oorzaak, die gy zegt van myn vertrek verstaan te hebben, want ik ben, Godt zy dank, niet zo onredelijk, noch zo teder. Ik weet zeer wel dat de schoonste lighamen altyt enig vuil deel hebben, maar 't is my genoeg dat ik het niet zie, of dat ik 'er stoffe om te lachen uit trek, zo het onvoordacht voor myn ogen kom. Ik heb nooit zo afkeerig geweest, dat ik hetgeen, 't welk te voren schoon of goed aan my geschenen heeft, daarom te minder zou beminnen, of achten.

Voorts, mijn Heer, schoon ik over u klaag dat gy my anders van aart, dan ik ben, geoordeelt hebt, zo gevoel ik my echter zeer grotelijks verplicht over de gunst, die 't u belijft, zelfs daar door, aan my te betuigen; en ik verzoek zeer ootmoediglijk van u te geloven, dat ik alle mijn leven zal zijn, enz.

Aen Myn Heer
Myn Heer van Luylichem
Ridder Raed ende Secretarij
van sijn Hoogheyt
Jnt legher

Monsieur

Je suis bien glorieux de l'honneur qu'il vous a plu me faire, en
me permettant de voir votre traité de l'usage des
orgues, comme si j'allois fort devant en cete langue: Mais, quoy
que l'ignorance en soit fatale a tous ceux de ma nation, je me
persuade pourtant que l'edition ne m'a pas empêché de l'entendre
le sens de vostre discours, dans lequel j'ay trouvé un ordre si
clair et si bien fini, qu'il n'a esté de me passer de ce mélange
de mots estrangers, qui n'y est point, et qui a coutume de me
faciliter l'intelligence des flamands des autres. Ce n'est pas
toutefois a moy a par ler des stile et j'aurois mauvaise grace
de l'entreprendre: mais pour vos raisons je puis dire qu'elles
sont si fortes et si bien choisies que vous persuaderez entièrement
au lecteur tout ce que vous avez témoigné vouloir prouver.
Ce que j'avois icy avec peine de scrupule a cause que je n'y ay rien
remarque qui ne s'accorde avec nostre Eglise, et pour les epithetes
que vous vous donnez cependant en divers endroits, ie ne croy
pas que vous deviez vous en offenser davantage qu'un serviteur
s'offense quand sa maistrisse l'appelle schelme pour se venger
d'un baiser qu'il luy a pris, ou plustost pour couvrir la petite
honte qu'elle a de luy avoir octroyé. Il est vray que ce baiser
n'avance gueres, et ie voudrois qu'en vous disant de telles injures
vous eussiez aussy bien deduit tous les points qui pourroient
servir a rejoindre Genève avec Rome: Mais pour ce que
longue est l'instrument le plus propre de tous pour commencer
de bons accords, permettez a mon zele de dire icy omen accipio
sur ce que vous avez choisi pour fin. En effect si quelques

Indicqz ont refuse' de se rendre Chrestien pour la crainte
qu'ils avoient d'aller au Paradis des Espagnols, N'ay bien
plus de raison de souhaiter que la religion me face espérer
d'estre après cete vie avec ceux de ce pais, avec lesquels j'ay monstre
par effect que j'aymois mieux vivre que mesme avec mes plus
proches parens. Et pardonnez moy si ie me plains un peu de
vous a ce propos, de ce que vous m'avez estime' fera bestia lorsque
vous avez sceu que j'avois dessein d'aller en France, car si ie n'ien
savois cest ainsi que Justinien noüve ceux qui n'ont pas animus
redeundi, et ie me propose de ne faire qu'une course de 4 ou 5
mois; Je me plains aussi de sçavoir que vous dites avoir prevenü de
mon depart, car ie ne suis pas grand a Dieu d'humeur si de raison=
nable ny si tendre, et ie sçay qu'il les plus beaux cors ont
toujours une partie qui est sale, mais il me suffit de ne la
point voir, ou bien d'en tirer sçavoir de malice si elle se montre
a moy par mégarde, et ie n'ay jamais este si degousté que
d'aymer ou estimer moins pour cela ce qui m'avoit semble'
beau ou bon auparavant. Au reste, Monsieur, en me plaignant
de ce que vous m'avez ingé d'autre humeur que ie ne suis Je ne
laisse pas de me sentir tres obligé a la bienveillance qu'il vous
plait me tesmoigner par ces mesmes, et ie vous supplie tres
humblement de croyre que ie feray toute ma vie

Monsieur

De Leyde le 27 d'oust 1640

Vostre tresobeissant
et tres passionné serviteur
D. S. R.

594 LETTRES

A MONSIEVR ***

LETTRE CVIII.

MONSIEVR,

Je suis bien glorieux de l'honneur qu'il vous a plu me faire, en me permettant de voir vostre traité Flamend, touchant l'usage des Orgues en l'Eglise, comme si j'estois fort sçavant en cette langue; Mais quoy que l'ignorance en soit fatale à tous ceux de ma nation, je me persuade pourtant que l'idiome ne m'a pas empêché d'entendre le sens de vostre discours, dans lequel j'ay trouvé vn ordre si clair & si bien suivi, qu'il m'a esté aidé de me passer du mélange des mots estrangers, qui n'y sont point, & qui ont coutume de me faciliter l'intelligence du Flamend des autres. Mais ce n'est pas à moy à parler du stile, & j'aurois mauuaise grace de l'entreprendre; Mais pour vos raisons, je puis dire qu'elles sont si fortes & si bien choisies, que vous persuadez entièrement au Lecteur tout ce que vous avez témoigné vouloir prouuer; Ce que j'auoüe icy avec moins de scrupule, à cause que ie n'y ay rien remarqué qui ne s'accorde avec nostre Eglise. Et pour les Epithetes que vous nous donnez cependant en diuers endroits, ie ne croy pas que nous deutions nous en offenser dauantage, qu'vn seruiteur s'offense quand sa maistresse l'appelle schelme, pour se vanger d'vn baißer qu'il luy a pris, ou plustost pour couvrir la petite honte qu'elle a de le luy auoir ostroyé. Il est vray que ce baißer n'auance gueres, & ie voudrois qu'en nous disant de telles injures vous eussiez aussi bien deduit tous les points qui pourroient seruir à rejoindre Geneue avec Rome. Mais pour ce que l'Orgue est l'instrument le plus propre de tous pour commencer de bons accords, permettez à mon zele

DE Mr DESCARTES. 595

de dire icy *omen accipio*, sur ce que vous l'avez choisie pour sujet. En effet si quelques Indiens ont refusé de se rendre Chrestiens, pour la crainte qu'ils auoient d'aller au Paradis des Espagnols, j'ay bien plus de raison de souhaiter que le retour à nostre Religion me fasse esperer d'estre apres cette vie avec ceux de ce pais, avec lesquels j'ay monstré par effet que j'aimois mieux viure que dans le mien propre. Et par donnez-moy, si ie me plains vn peu de vous à ce propos, de ce que vous m'avez estimé estre vne *fera bestia*, lors que vous auez (ce que j'auois dessein d'aller en France; Car si ie m'en souuiens, c'est ainsi que Iustinien nomme ceux qui n'ont pas *animam redeundi*, & ie me propose de ne faire qu'vne course de quatre ou cinq mois. Je me plains aussi du sujet que vous dites auoir appris de mon depart; Car ie ne suis pas, graces à Dieu, d'humeur si déraisonnable ny si tendre; Je sçay tres-bien que les plus beaux corps ont tous-jours vne partie qui est sale, mais il me suffit de ne la point voir, ou d'en tirer sujet de raillerie si elle se monstre à moy par mégarde; Et ie n'ay iamais esté si degouté que d'aimer ou estimer moins pour cela, ce qui m'auoit semblé beau ou bon auparavant. Au reste, Monsieur, en me plaignant de ce que vous m'avez iugé d'autre humeur que ie ne suis, ie ne laisse pas de me sentir tres-obligé de la bien-veillance qu'il vous plaist me témoigner par cela mesme, & ie vous supplie tres-humblement de croire que ie feray toute ma vie, &c.

F f f f ij

EPISTOLA XCIX.

Ad Dominum * * *

Vir Clarissime,

In signem mihi in gloriam traho honorem illum quo me afficere dignatus es, communicando mihi Tractatum tuum lingua Hollandica conscriptum, in quo agis de Usu Organorum in Ecclesiis, perinde ac si valde gnarus essem linguæ illius; Verum quamvis ejus ignoratio fatalis sit toti meæ Nationi, persuasum tamen habeo, non obstitisse Idioma, quominus sensum dissertationis suæ affecutus sim; inveni in ea dispositionem adeo nitidam & bene ordinatam, ut facilè mihi fuerit carere mixtura verborum peregrinorum, quorum nulla habet, quæque aliàs mihi intellectum aliorum scriptorum Hollandicorum facilitare solent. Cæterum meum non est de stylo judicare, neque id nisi perabsurde conarer: Verum quantum ad tuas rationes, affirmare ausim, esse eas adeo solidas & bene delectas, ut omnino persuadeas Lectori quicquid probaturum te pollicitus eras. Quod hîc eò minori scrupulo fateor, quod in eo nihil offenderim, quod cum Ecclesia nostra non omninò conveniat. Et quantum ad

392

RENATI DESCARTES

ad Epitheta quæ pluribus in locis in nos confers, non arbitror debere nos ex iis majorem indignandi causam arripere, quam si amasia *nequam* appellaret amatorem suum, in ultionem osculi, quod ipsi extorsit, aut potius ad tegendum modicum quo erubuit pudorem, ob specie repugnantis permissum suavius. Fateor quidem parvæ illud osculum efficacitæ esse, & vellem ut talibus nos injuriis infectando etiam deduxisses omnia puncta quæ facerent ad reuniendam Romæ Genevam. Cæterum cum Organa sint Instrumenta maxime propria ad incipiendam bonam Harmoniam, permitte zelo meo, ut hîc dicam me *omen accipere* ex eo quod illud pro subjecto delegeris. Sane si Indorum quidam noluerunt Christo nomen dare, metuentes ne in Paradisum Hispanorum profecturi essent, multò mihi major causa est optandi, ut regressus ad nostram religionem me faciat post hanc vitam frui consortio hominum hujus regionis, quibus cum effectu testatus sum malle me vivere, quàm cum hominibus mei natalis soli. Et ignosces mihi, si paululum hac occasione de te conquerar, eo quod me credideris esse *feram bestiam*, quo tempore rescivisti me in Galliam iter destinasse; nam nisi fallor, eo nomine Justinianus appellat eos qui non habent *animum redeundi*; ego verò non nisi 4 aut 5 menses excurrere constitui. Conqueror etiam de causa, quam ais te itineris mei accepisse; neque enim, Deo sit gratia, adeo ratione destitutus aut etiam tenellus sum; Non ignoro, pulcherrima corpora semper habere partem aliquam sordidam, mihi autem sufficit eam non videre, aut etiam ridendi ex ea ansam capere, si forsitan ex incuria se mihi aperiat; neque unquam adeo fastidiosus fui, ut propterea minus æstimem amemve, quod mihi ante pulchrum bonumque visum fuit. Cæterum conquerendo, Domine, quod me alio quam sum ingenio acceperis, hoc tamen non obstat, quominus tibi magnoperè devinctus sim pro tua benevolentia, quam eo ipso tibi placuit mihi testificari. Tu me perpetuo mansurum crede &c. Vale.

354

R. D E S C A R T E S

in schelden, en in zich te beroemen dat hy onmogelijke en sporelose dingen weet, die, naar mijn oordeel, de gevaarlijkste en schadelijkste hoedanigheid is, de welk een man van zijn staat kan hebben; en ik meen verplicht te zijn mijn gevoel en daer in aan u te ontbieden: want ik ben, enz.

Vijfentachtigste BRIEF.

Aan mijn Heer * * *

Mijn HEER,

Ik ben hovaardig op d'eer, die 't u belieft heeft, my aan te doen, met aan my toe te laten, u Nederlandtsche verhandeling, het gebruik der Orgelen in de Kerk aangaande, te zien, als of ik zeer kundig in deze taal was. Maar hoewel d'onkunde daar af aan alle de genen van mijn landaart nootgeschickelijc is, zo overreed ik, my echter dat d'eigenschap my niet belet heeft de sin, van u redenering te verstaan, in de welke ik zulk een klare en weivolgende ordening heb gevonden, dat ik lichtelijc de vermenging der uitheemsche woorden, die 'er niet in zijn, en die my gemeneelijc het Nederlandtsch der anderen gemakkelijker doen verstaan, heb kunnen dienen. Maar van de sijn te spreken past niet aan my: en het zou my niet wel voegen dat ik dit aanving. Wat u redenen betreft, ik mag zeggen dat zy zo krachtig, en zo wel uitgekoken zijn, dat gy den leser al 't geen, dat gy betuigt te willen bewijzen, gantschelijc overreed. Ik beken dit hier met minder beschroomtheit; om dat ik 'er niets in gemerkt heb, het welk niet met onse Kerk overeenkomt. Wat de bynamen aangaat, die gy ondertuschen in vercheide plaatsen aan ons geeft, ik acht dat wy ons daar over niet meer moeten steuren, dan een Minnaar sich steurt als zijn Meesters hem *schelme* noemt, om sich over een kus, die hy haar afgenomen heeft, te wreken, of eerder om de kleine schaamte te decken, die zy hier over heeft, dat zy het hem heeft toegelaten. Doch deze kus vordert weinig; en ik sou wel willen dat gy, ons dus uitscheldende, ook alle de stucken verhandelt had, die zouden kunnen dienen om Geneven weer met Rome te vereenigen. Maar dewijl d'Orgel het bequaamste speeltuig is om goede overeen-

Vijfentachtigste BRIEF.

355

eenkoomingen te beginnen, zo laat aan mijn yver toe dat ik hier zeg dat ik hier uit, dat gy dit tot uw onderwerp neemt, een goed voortteeken neemt. En zeker, indien enige Indianen geweigert hebben Christenen te worden, uit vrees van dat zy in 't Parady der Spanjaarden zouden komen, ik heb veel meer reden om te wenschen, dat de wederkering tot onze Godsdienst my magh doen hoopen, van met de genen van dit land, met de welken, gelijk ik warelijc getoont heb, ik liever wil leven, dan in mijn eigen, na dit leven te wezen. Vergeeft het my, zo ik my een weinig over u om deze reden beklaag, dat gy my een *wild beest* geacht hebt, toen gy verstonde dat ik voorgenomen had naar Frankrijk te trecken: want indien ik wel onthouden heb, dus noemt Justianus de genen, die niet menen weder te komen; en ik meen niet meer dan een tocht van vier of vijf maanden te doen. Ik klaag ook over d'oorzaak, die gy zegt van mijn vertrek verstaan te hebben, want ik ben, God zy dank, niet zo onredelijc, noch zo teder. Ik weet zeer wel dat de schoonsste lighamen al tijt enig vuil deel hebben; maar 't is my genoech dat ik het niet zie, of dat ik 'er stoffe om te lachen uittrek, zo het onvoordacht voor mijn ogen komt. Ik heb nooit zo afkeerig geweest, dat ik het geen, 't welk te voren schoon of goed aan my geschenen heeft, daarom te minder zou beminnen, of achten. Voorts, mijn Heer, schoon ik over u klaag dat gy my anders van aart, dan ik ben, geoordeelt hebt, zo gevoelik my echter zeer grotelijcs verplicht over degunst, die 't u belieft, zelis daar door, aan my te betuigen; en ik verzoek zeer ootmoediglijc van u te geloven, dat ik alle mijn leven zal zijn, enz.

Zesenachtigste BRIEF.

Aan d'eerwaerdige Vader Mersennus.

Uit Leiden, den 18 van Lentemaant, 1641.

Eerwaerd. Vader,

Ik zende eindelijk aan u mijn antwoort op de tegenwerpingen van ^a Objidiand. mijn Heer Arnaldus; en ik verzoek van u dat gy de volgende dingen in mijn ^b Overnatuurkunde verandert; op dat men daar deur zou kunnen kennen, dat ik aan zijn oordeel toegeef, en op dat in de-
Y y 2

Vijfentachtigste B R I E F.

Aan mijn Heer * * *

Mijn HEER,

IK ben hovaardig op d'eer, die 't u belieft heeft my aan te doen, met aan my toe te laten, u Nederlantsche verhandeling, het gebruik der Orgelen in de Kerk aangaande, te sien, als of ik seer kundig in dese taal was. Maar hoe wel d'onkunde daar af aan alle de genen van mijn landaart nootschickelijk is, zo overreed ik my echter dat d'eigenchap my niet belet heeft des si van u redenering te verstaan, in de welke ik sulc een klare en welvolgende ordening heb bevonden, dat ik lichtelijk de vermenging der uitheemsche woorden, die 'er niet in sijn, en die my gemenelijk het Nederlantsch der anderen gemakkelijker doen verstaan, heb konnen derven. Maar van de stijl te spreken past niet aan my; en het zou my niet wel voegen dat ik dit aanving. Wat u redenen betreft, ik mi g zeggen dat sy so krachtig, en so wel uitgekofen sijn, dat gy den leser al t'geen, dat gy betuigt te willen bewijzen, gantschelijk overreed. Ik beken dit hier met minder beschroomheit; om dat ik 'er niets in gemerkt heb, het welk niet met onse Kerk overeenkomt. Wat de bynamen aangaat, die gy ondertoffchen in verscheide plaatfen aan ons geeft, ik acht dat wy ons daar over niet meer moeten steuren, dan een Minnaar sich steurt als sijn Meesteres hem *schelme* noemt, om sich over een kus, die hy haar afgenomen heeft, te wreken, of eerder om de kleine schaamte te decken, die sy hier over heeft, dat sy het hem heeft toegelaten. Doch dese kus vordert weinig, en ik sou wel willen dat gy, ons dus uitscheldende, ook alle de stucken verhandelt had, die souden konnen dienen om Geneva weer met Romente vereenigen. Maar dewild'Orgel het bequaamste speeltuig is om goede overeenkomsten te beginnen, so laat aan mijn yver toe dat ik hier seg dat ik hier uit, dat gy dit tot uw onderwerp neemt, een goed voor teeken neme. En zeker, indien enige Indianen geweigert hebben Christenen te worden, uit vrees van dat sy in 't Parady der Spanjaarden souden komen, ik heb veel meer reden om te wenschen, dat

Vijfentachtigste B R I E F.

245

dat de wederkering tot onse Godsdienst my magh doen hopen, van met de genen van dit land, met de welken, gelijk ik warelijk getoont heb, ik liever wil leven, dan in mijn eigen, na dit levende wesen. Vergeest het my, so ik my een weinig over u om dese reden beklaag, dat gy my een *wild heeft* geacht hebt, toen gy verstonde dat ik voorgenomen had naar Frankrijk te trekken: want indien ik wel onthouden heb, dus noemt Justinus de genen, die niet menen weder te komen; en ik meen niet meer dan een tocht van vier of vijf maanden te doen. Ik klaag ook over d'oorzaak, die gy zegt van myn vertrek verstaan te hebben; want ik ben, Godt sy dank, niet soo onredelijk, noch soo teder. Ik weet seer wel dat de schoonste lighamen altyt enig vuil deel hebben: Maar 't is my genoeg dat ik het niet sie, of dat ik 'er stoffe om te lachen uit trek, so het onvoordacht voor myn ogen komt. Ik heb nooit so afkeerig geweest, dat ik het geen, 't welk te voren schoon of goed aan my geschenen heeft, daarom te minder sou beminnen, of achten. Voorts, myn Heer, schoon ik over u klaag dat gy my anders van aart, dan ik ben, geoordeelt hebt, zo gevoel ik my echter seer grotelijks verplicht over de gunst, die 't u belieft, selfs daar door, aan my te betuigen; en ik verfoek seer ootmoediglijk van u te geloven, dat ik alle mijn leven sal sijn, enz.